

ปราบปรามจนปัตตานีและหัวเมืองมลายูพ่ายแพ้ เจ้าเมืองปัตตานีหลบหนีไปอยู่ที่กลันตัน และสยามได้แต่งตั้ง นิยูโง๊ะ ชาวกรือเซะเป็นเจ้าเมืองปัตตานีในปี พ.ศ.๒๓๑๕ จวนเจ้าเมืองอยู่ทางด้านตะวันตกของบ้านกรือเซะ ต่อมา นิยูโง๊ะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองยะหริ่งหลังจากที่ นายอัมฮาย เสียชีวิต ชาวบ้านเรียกว่า รายาโตะก็

วังจะบังติกอ วังเก่าสมัยการปกครอง ๗ หัวเมือง

หนังสือราชอาณาจักรมลายูปัตตานีของอิบราฮิม ชุกรี ได้กล่าวว่าในปี พ.ศ. ๒๓๘๕ ที่กลันตันเกิดความขัดแย้งระหว่างทายาทเจ้าเมืองจนถึงขั้นทำสงครามกัน การต่อสู้ไม่มีท่าทีว่าจะสงบลงได้ พระเจ้าแผ่นดินสยามที่กรุงเทพฯ ได้ส่งพระยาไชยาพร้อมด้วยเจ้าเมืองนคร (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ละได้นำตัวและเจ้าเมืองสงขลาไปเจรจาไกล่เกลี่ยให้ยุติการสู้รบ แต่ *ตนกูฮัมหมัด* โอรสของราชามูดาแห่งกลันตันมาเป็นเจ้าเมืองปัตตานี และได้นำญาติวงศ์เดินทางมาสร (มกุฎราชกุมาร) ว่างวังที่ชายทะเลตรงข้ามปลายแหลมดาชิ ต่อมาเห็นว่าไม่เหมาะสมติดทะเลมากเกินไป มีคลื่นลมจัด จึงย้ายไปสร้างวังแห่งใหม่ที่ *จางบังติกอ* ยังคงมีกำแพงวังปรากฏให้เห็นชัดเจนจนถึงปัจจุบัน

วังจางบังติกอไม่ใช่พระราชวังของพระราชา แต่เป็นจวนเจ้าเมืองปัตตานีที่สาม เป็นผู้แต่งตั้งในสมัยปัตตานีถูกสยามปกครองแบบหัวเมืองขึ้น ๗ หัวเมือง หลังจากใช้อาณาจักรปัตตานีล่มสลายเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕

ต่อมาสยามปกครองแบบประเทศราช คือแต่งตั้งเจ้าเมืองปกครองแทนสุลต่าน จนถึงปี พ.ศ.๒๓๕๕ สยามแบ่งแยกปัตตานีออกเป็น ๗ หัวเมืองเป็นเมืองขึ้นของสยามต่อมาวังจางบังติกอซึ่งเป็นจวนเจ้าเมืองปัตตานีหนึ่งในบรรดา ๗ หัวเมือง เจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๑ และคนที่ ๒ สยามได้แต่งตั้งชาวปัตตานีที่มีเชื้อสายเจ้าเมืองเก่าเป็นเจ้าเมือง ต่อมาเจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๓ สยามได้นำ *ตนกูฮัมหมัด* จากกลันตันซึ่งมีเชื้อ

สายเจ้าเมืองกลันตันมาเป็นเจ้าเมืองปัตตานี และมีลูกหลานสืบเชื้อสายเป็นเจ้าเมืองปัตตานีต่อเนื่องกันมา ตั้งแต่เจ้าเมืองคนที่ ๓ จนถึงเจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๗ ดังต่อไปนี้

เจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๓ คือ *ตนกูมูฮัมหมัด (ตนกูบือชา)* เป็นเจ้าเมืองปัตตานีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๘๘ จนถึงปี พ.ศ. ๒๓๙๙ เป็นเวลา ๑๑ ปี เมื่อสิ้นชีวิต ได้มีการนำศพไปฝังไว้ที่สุสานต้นหยงคาโต๊ะ ที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง ปัจจุบัน

ในสมัยการปกครองของ *ตนกูมูฮัมหมัด* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ๒ ครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ และปี พ.ศ. ๒๔๓๒ การเสด็จประพาสทั้งสองครั้งได้มีบันทึกเรื่องราวและสภาพบ้านเมืองปัตตานีในสมัยนั้น ปรากฏในจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสแหลมมลายู ความว่า

“วันจันทร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมง ทอดสมอหน้าเมืองปัตตานี ผู้ที่มานั้นเมืองตานี พระยาตานีถึงแก่นิจกรรมเสียแล้ว ยังไม่มีตัวพระศรีบริรัฐพินิจผู้ว่าราชการแทน ๑ พระพิพิธภักดี เมืองยี่ริง พระยายี่ริง ๑ พระโยธานุประดิษฐ์ ๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราบัตรผู้ช่วยทั้ง ๔ คน คนละดวง... เวลาบ่ายโมง ๑ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมืองปัตตานี บ่าย ๒ เลี้ยวถึงท่าศรีตะวัน กรมการลงมาต้อนรับที่ทำ ทรงเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปตามถนนตลาดแขกขายของสองข้างทาง จนถึงพลับพลาหน้าบ้านพระยาตานี ระยะทางสัก ๗ เส้น ๘ เส้น แล้วเสด็จไปที่หอนั่งพระยาตานี และเสด็จกลับทางเดิม ทรงเรื่องพระที่นั่งมาประทับขึ้นที่วัดตานี เสด็จทอดพระเนตร โบสถ์ซึ่งเพิ่มทำแล้วใหม่เป็นอย่างงามมาก พระพุทธรูปก็ทำใหม่เพื่องแล้วเสด็จกลับจากวัดลงลงไปยังประทับขึ้นที่แพพลับพลาหน้าตลาดจีน เสด็จพระราชดำเนินขึ้นจาก... แพล่องออกมาเรือติดเลนตามร่องต้องขึ้น ต้องขุดเลนให้เป็นร่องออกมา เสด็จถึงเรือพระที่นั่งเวลา ๑ ทุ่ม ยามหนึ่งได้ใช้จักรเรือกระบวนออกจากเมืองตานี”

เจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๔ คือ *ตนกูปูเต๊ะ* บุตรของ *ตนกูมูฮัมหมัด* เป็นเจ้าเมืองปัตตานีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๙๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๒๔ ได้รับพระราชทานยศเป็น “พระยาวิจิตรภักดี” เมืองปัตตานีสมัยนี้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น มีพ่อค้าจากต่างประเทศเดินทางมาค้าขายมากมาย โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีน บริเวณที่ชาวจีนสร้างหลักแหล่งอยู่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำปัตตานีเรียก “ตลาดจีน” หรือหัวตลาด ศูนย์การค้าในสมัยนี้มี ๒ แห่ง คือ บริเวณ จาบังติกอ ซึ่งอยู่ใกล้จวนเจ้าเมือง และบริเวณหัวตลาด พระยาวิจิตรภักดี (*ตนกูปูเต๊ะ*) เป็นเจ้าเมืองปัตตานี ๒๖ ปี บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย เสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๔ ได้นำศพไปฝังที่สุสานโต๊ะอาเยาะ (กูโบร์โต๊ะอาเยาะ)

เจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๕ คือ *ตนกูตีมูง* บุตรของ *ตนกูปูเต๊ะ* เป็นเจ้าเมืองปัตตานีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๒๔ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ในสมัยนี้เป็นช่วงที่รัฐบาลสยามกับผู้แทนของรัฐบาลอังกฤษ โดยสำนักงานที่ดินประเทศเมืองจีนของอังกฤษเจรจาตกลงเรื่องเขตแดนระหว่างปัตตานีกับเปรักที่มีปัญหาขัดแย้ง นอกจากนั้นยังมีชาวต่างประเทศจะเข้ามาสำรวจแหล่งแร่บริเวณต้นน้ำของแม่น้ำปัตตานี

เจมส์ ฟิชรอย แมคคาร์ลีย์ ได้บันทึกไว้ว่า “เราเดินเรือต่อจากสงขลาปัตตานี เรือทอดสมอห่างจากฝั่ง แล้วใช้เรือแคนูท้องแบนพายขึ้นไปตามลำน้ำปัตตานีถึงบริเวณเมืองที่มีจีนจีนอยู่มาก มีบ้านเรือนกว้างอยู่แห่งหนึ่งเป็นที่ปลูกข้าวมาก่อน แต่ตอนที่ผ่านเห็นฝูงสัตว์เลี้ยงและเล็มหญ้าอยู่เป็นจำนวนมาก กิจการค้าขาย

ทั้งหมดอยู่ในมือของคนจีน สินค้าหลักได้แก่ ตะกั่ว ดีบุก งาช้าง หนังสัตว์และยาง” ตนกูตีมุง เป็นเจ้าเมืองปัตตานี ๕ ปี เมื่อเสียชีวิตได้นำศพไปฝังที่สุสานโต๊ะอาเยาะ

เจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๖ คือ ตนกูสุไลมาน บุตรของ ตนกูตีมุง เป็นเจ้าเมืองปัตตานีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ในสมัยนี้มีปัญหาขัดแย้งกับเจ้าเมืองหนองจิกเรื่องการจัดเก็บภาษีทางเรือผ่านเมือง การเดินทางค้าขายทางเรือของเมืองปัตตานีที่จะไปยังเมืองยะลา ต้องเดินทางล่องขึ้นไปตามแม่น้ำปัตตานีและต้องผ่านเขตเมืองหนองจิก เรือสินค้าทุกลำต้องเสียภาษี และเมื่อเดินทางต่อไปจะเข้าเขตเมืองยะลาต้องเสียภาษีอีก

ตนกูสุไลมานจึงแก้ปัญหาโดยการขุดคลองใหม่ (สุไหงบารู) เริ่มจากบ้านอาเนาะบุโละในเขตเมืองปัตตานี ตรงขึ้นไปทางเหนือไปเชื่อมกับแม่น้ำปัตตานีที่อยู่ในเขตเมืองปัตตานี สามารถเดินทางไปยังเมืองยะลาโดยไม่ต้องผ่านเมืองหนองจิกและเสียภาษีเพียงครั้งเดียว นอกจากนั้น ตนกูสุไลมานยังได้สร้างมัสยิดจาบังดีกอ ปรากฏหลักฐาน และใช้เป็นประกอบศาสนกิจของมุสลิมจนถึงปัจจุบัน ตนกูสุไลมานเป็นเจ้าเมืองปัตตานีเป็นเวลา ๑๐ ปี เมื่อเสียชีวิต ได้นำศพไปฝังที่สุสานโต๊ะอาเยาะ

เจ้าเมืองปัตตานีคนที่ ๗ คือ ตนกูอับลกอเดร์ กามารุดดิน เป็นบุตรของ ตนกูสุไลมาน เป็นเจ้าเมืองปัตตานี จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๕ กรมหมื่นพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงเสด็จตรวจราชการหัวเมืองทั้ง ๗ ได้เสนอคำกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า

“ภูมิภานาของเมืองทั้งเจ็ด ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ไปเห็น แลได้สืบสวนทราบความในคราวนี้ เห็นเป็นเมืองที่บริบูรณ์อย่างประหลาด จะหาเมืองมลายูเมืองใดในแหลมมลายูนี้ เปรียบได้เสมือนเป็นอันไม่มี คือหัวเมืองที่อยู่ริมทะเลสี่เมือง เมืองหนองจิกเป็นเมืองที่น่าดีหาเมืองจะเปรียบมิได้ อาโศรยเข้า (ข้าว) เป็นสินค้าใหญ่ในเมืองตานีมีเกลือกอย่างเดียว ตลอดแหลมมลายู สินค้าเกลือกเมืองปัตตานีขายได้แพง เกวียนละ ๑๖ เหรียญ เมืองยี่ริงเป็นเมืองที่มีปลาบริบูรณ์เป็นสินค้าใหญ่ในเมืองนี้ เมืองสาขอยู่ปากน้ำ ทางสินค้าขึ้นล่องบริบูรณ์ ส่วนเมืองที่อยู่ข้างใน ๓ เมือง คือ ยะลา รามัญ ระแงะ เหล่านี้เป็นเมืองอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ ของป่า ซึ่งเป็นสินค้าได้หลายอย่าง ถ้าจัดการบำรุงให้ดี น่าจะมีผลประโยชน์ได้มากกว่าเมืองใดในแหลมมลายูทั้งสิ้น”

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ได้ยกเลิกอำนาจของเจ้าเมืองทั้ง ๗ แล้วให้รวมเป็นเมืองเดียวกัน แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ ๗ หัวเมือง ข้าหลวงคนแรกคือ พระยาศักดิ์เสนีย์ ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาเดชานุชิต ส่วน ตนกูอับลกอเดร์ ซึ่งคัดค้านการยกเลิกอำนาจของเจ้าเมืองถูกจับกุมไปคุมขังที่จังหวัดพิษณุโลก ต่อมาเมื่อได้รับการปล่อยตัว ได้ตัดสินใจอพยพโยกย้ายครอบครัวไปอยู่ที่กลันตัน เมื่อเสียชีวิตได้นำศพไปฝังที่สุสานกลางซึ่งเป็นสุสานของบรรพบุรุษเจ้าเมืองกลันตัน

อุดม ปัตนวงศ์

บ้านดี ชุมชนเก่าแก่ของเมืองปัตตานี

บ้านดี คนมลายูท้องถิ่นเรียกว่า *กาปงกือดี* เพี้ยนมาจากคำว่า *กุฎิ* เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในท้องที่ตำบลบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ในตำบลนี้ยังมีโบราณสถานที่สำคัญ เช่น สุสานสุลต่านและรายาของอาณาจักรปาตานี (ราชินี)

บ้านดี เป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมรนับถือศาสนาพุทธ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ปี น่าจะเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดปัตตานี สมัยอาณาจักรปาตานีปกครองโดยสุลต่าน มุซฟาร์ ชาห์ สืบเนื่องจากสุลต่านเดินทางไปเยือนกรุงศรีอยุธยาเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับพระราชอาณาจักรสยาม สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

หลังจากพำนักอยู่ที่อยุธยาประมาณ ๒ เดือน เมื่อถึงคราวที่จะเดินทางกลับปาตานี พระเจ้าแผ่นดินสยามได้มอบชาวเขมรอพยพจำนวน ๑๖๐ คน รวมผู้ใหญ่และเด็กเพื่อเป็นกำลังพลของอาณาจักรปาตานีต่อไป

สุลต่านมุซฟาร์ได้อนุญาตให้ตั้งชุมชนด้านหลังพระราชวัง ซึ่งอยู่คนละฟากฝั่ง *คลองปาละ* และมอบหมายให้คูแลและเลียงช้าง เนื่องจากชาวเขมรมีความรู้และความชำนาญในการดูแลช้าง ชาวเขมรกลุ่มดังกล่าวนับถือศาสนาพุทธ จึงได้สืบทอดศาสนาด้วยการสร้างวัดขึ้นแห่งหนึ่ง ประกอบด้วยกุฏิและเจดีย์ ชาวมลายูมุสลิมเรียก “กือดี” ส่วนชาวพุทธเรียก “วัดบ้านดี”

วัดบ้านดีเป็นวัดร้างมาระยะหนึ่ง ต่อมาได้มีการบูรณะฟื้นฟู โดยสร้างศาลาการเปรียญ กุฏิ และหอฉันเพิ่มเติม และมีชื่อเป็นทางการว่า *วัดพุทธาวาส* สิ่งเก่าแก่ที่ยังเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันมีเพียงเจดีย์ทรงระฆังคว่ำขนาดเล็ก ๑ องค์ ส่วนเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาพังไปนานแล้วคงเหลือเฉพาะส่วนฐานของเจดีย์ที่สร้างด้วยอิฐเผา อาจจะมีบางส่วนยังทับถมอยู่ใต้ดิน ยังไม่ได้มีการขุดแต่ง ส่วนเจดีย์องค์เล็กที่สร้างขึ้นภายหลังจากที่เจดีย์องค์ใหญ่ล้มพังลงไปโดยนำส่วนยอดของเจดีย์องค์ใหญ่มาสร้างเป็นเจดีย์องค์เล็ก ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน

นักวิชาการจากกรมศิลปากรและนักวิชาการของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีการสำรวจพบว่าชุมชนบ้านดีมีแหล่งเตาเผาหลายกลุ่มเตา ส่วนใหญ่สร้างด้วยอิฐ บริเวณเตาเผาพบเศษเครื่องถ้วยเนื้อดินธรรมดา เนื้อลายคราม และชนิดเคลือบเขียว มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๕- เศษเครื่องถ้วยบางตัวอย่างมาจากแหล่งอื่น เช่น สุโขทัย และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง

นอกจากนั้น ในบริเวณใกล้เคียงยังพบเครื่องมือเครื่องใช้อย่างอื่น เช่น แหวนดินเผา ตุ่มถ่วงแหสำหรับเครื่องถ้วยท้องถิ่นที่พบมากเป็นภาชนะดินเผาสำหรับหุงต้ม มีรูปทรงหลายประเภทหลายขนาด ผิวของภาชนะเขียนลวดลายเป็นรูปต่างๆ เช่น รูปทรงเรขาคณิต ลวดลายดอกไม้ ลวดลายพรรณพฤกษา แหล่งเตาเผาเครื่องถ้วยส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณชุมชนชาวจีนในอดีตและใกล้กับท่าเรือ

รายงานการวิจัยของอำนาจ สมบัติยานุชิตและคณะ พบว่าแหล่งเตาเผาบ้านดี ตั้งอยู่ใกล้อ่าวปัตตานี ตรงบริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีเรือสินค้าเข้าออกมากมาย สามารถเดินทางลัดเข้าไปตอนใน

มีร่องรอยท่าเรือเก่าแก่สำหรับจอดขนถ่ายสินค้าและมีชุมชนขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณนั้นเรียกว่า *กาแลบือชา* เป็นภาษามลายูท้องถิ่น แปลว่า ท่าเรือใหญ่ และ *กาแลจีนอ* แปลว่าท่าเรือจีนบริเวณสองฝั่งแม่น้ำ

ดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียง มีร่องรอยของเตาเผาอิฐและเตาเผากระเบื้องหลายแห่ง เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีความสะดวกในการขนส่งทางเรือและเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สามารถเชื่อมต่อกับบริเวณตอนในที่ สามารถเดินทางและขนส่งสินค้าขึ้นไปทางตอนเหนือผ่านเมืองเก่าที่ยะรังและสามารถเดินทางทะลุออกไป เชื่อมกับแม่น้ำปัตตานีและเดินทางต่อไปยังจังหวัดยะลา ผ่านชุมชนโบราณท่าสาป ถ้ำล่องเรือทวนน้ำขึ้นไป จนถึงเขตชายแดนอำเภอเบตง ทำให้เชื่อได้ว่าบริเวณนี้ในอดีตมีการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างคับคั่ง โดยเฉพาะเครื่องถ้วยท้องถิ่นและต่างประเทศ

การศึกษาพื้นที่แห่งนี้สามารถย้อนรำลึก มองเห็นภาพการค้าและการขนส่งในอดีตได้เป็นอย่างดี มีเศษภาชนะเครื่องถ้วยชามที่แตกหักตกหล่นอยู่ในพื้นที่มีเป็นจำนวนมากและกระจายเป็นพื้นที่กว้าง เป็นหลักฐานยืนยันว่าบริเวณชุมชนโบราณบ้านดีเป็นแหล่งสำคัญในการผลิตและจำหน่ายเครื่องถ้วยดินเผามาเป็นระยะเวลานานไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ปี พร้อมกับความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรปัตตานีในอดีต

อุดม ปัตนวงศ์

บ้านเบรอ

เบรอ เพี้ยนมาจากคำว่า เบียร่า เป็นภาษามลายู แปลว่า ชุมชนอันเป็นที่อยู่ของผู้เคร่งครัดในทางศาสนา ปัจจุบันเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตการปกครองของตำบลตะลุโบะ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านเบรอ หมู่ที่ ๒ บ้านเบรอจะรัง หมู่ที่ ๓ บ้านเบรอรูวิง หมู่ที่ ๔ บ้านเบรอบูแย สะมิแล ตั้งอยู่บริเวณเนินทรายที่กว้างขวางอยู่ห่างจากกรือเซะไปทางทิศใต้ประมาณ ๕ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากเมืองโบราณยะรังประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เป็นบริเวณที่กว้างขวางรวมพื้นที่ ๔ หมู่บ้าน

ตานี มีชุมชนบ้านเบียร่าเดิม นับว่าเป็นชุมชนมลายูมุสลิมที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดปัตตานีมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยอาณาจักรลังกาสุกะตอนปลาย สืบเนื่องต่อมาถึงสมัยอาณาจักรปัตตานีจนถึงสมัยจังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน ถ้านับระยะเวลายาวนานกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว ยังมีหลักฐาน *สุสาน โต๊ะปาไซ* และบิราร อยู่ในหมู่บ้านเบรอจนถึงปัจจุบัน

โต๊ะปาไซ ที่ปรากฏชื่อในพงสาวดารเมืองปัตตานี น่าจะเดินทางมาจากอาณาจักรสมุทราปาไซบนเกาะสุมาตรา เพราะในสมัยนั้น อาณาจักรสมุทราปาไซบนเกาะสุมาตราเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม จึงมีนักเผยแผ่ศาสนาอิสลามมากมายบนเกาะสุมาตรา ต่างได้ทำหน้าที่เดินทางไปยังที่ต่างๆ เพื่อเผยแผ่ศาสนาอิสลาม และมีโต๊ะปาไซได้เดินทางมายังอาณาจักรลังกาสุกะด้วย น่าจะมาอยู่ในชุมชนบ้านเบรอ ทำหน้าที่สอนศาสนาอิสลาม

**“สุสานโต๊ะปาไซ” สุสานของนักเผยแพรศาสนาอิสลาม
จนสุลต่านปัตตานีคนแรกยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม ราว พ.ศ.๒๐๐๐**

ในสมัยที่สยามแบ่งแยกปัตตานีออกเป็น ๓ หัวเมือง เมืองปัตตานีในสมัยที่เจ้าเมืองอยู่ที่วังจางตึกอ ได้ตัดถนนหน้าวัง ตรงไปยัง บ้านกรือเซะและบานา โดยผ่านชุมชน บ้านแปรง ถึงสองเส้นทางขนานคู่กัน ไปจนถึงกรือเซะ ในปัจจุบันยังมีร่องรอยเส้นทางคมนาคมสมัยโบราณตัดผ่าน เป็นข่าโยงโยงผ่านชุมชน อย่างเป็นระเบียบ และทุกเส้นทางสามารถเดินทางไปยังบ้านบานาและกรือเซะซึ่งเป็นศูนย์กลางของ อาณาจักรปัตตานีในอดีต และในบริเวณนี้ยังมีร่องรอยสุสานจีนกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป เนื่องจากอยู่ใน บริเวณใกล้เคียงกับ บ้านกานเลบือชา และ (ท่าเรือใหญ่) กานเลจันอ ในสมัยโบราณ (ท่าเรือจีน)

อุดม ปัตนวงศ์

บ้านจุฬารณพัฒนา ๑๒

หมู่บ้านเล็ก ๆ บนที่ราบเชิงเขา บริเวณเทือกเขาสันกาลาคีรีอันกว้างใหญ่ไพศาล มีทิวเขา สลับซับซ้อน ลดหล่น พาดขวางเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ครอบคลุมบริเวณ พื้นที่ป่าดิบที่ยังอุดมสมบูรณ์ของป่าฮาลาบาลา ที่เป็นเขตต้นน้ำลำธารของแม่น้ำหลายสายในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ เช่น แม่น้ำสุไหงโกทก แม่น้ำบางนรา แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำสายบุรี และแม่น้ำเทพา ทั้งหมดไหลลงสู่ ทะเลด้านอ่าวไทย

กลุ่มบ้านที่สร้างเรียงรายเป็นระเบียบ มีถนนภายในหมู่บ้านที่เชื่อมระหว่างกันหลายสายตัดผ่าน แต่ละบ้านมีพื้นที่ประมาณ ๓ ไร่ เพียงพอสำหรับปลูกผักสวนครัวและปลูกไม้ผลทุกชนิด เช่น ลองกอง ทุเรียน

มังคุด เงาะ ขนุน ส้มโอ และ ฯลฯ นอกจากนั้นแต่ละครอบครัวยังมีที่ดินทำกิน ประมาณครอบครัวละ ๑๐ ไร่ ส่วนใหญ่จะทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ กลางหมู่บ้านจะมีมัสยิด พิพิธภัณฑ์อาวุธ และอุโมงค์ใต้ดิน ซึ่งเคยเป็นฐานกองบัญชาการกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์มลายา เขตที่ ๑๐ หมู่บ้านกลางป่าลึก ที่อยู่ห่างไกลไปจากอำเภอสุคีรินประมาณ ๓๒ กิโลเมตร มีเส้นทางคมนาคมสะดวก เป็นหมู่บ้านที่สงบสันติ

ทุกครอบครัวมีอาชีพ มีรายได้จากสวนผลไม้ สวนยาง และอื่น ๆ เช่น ทำไม้กวาดจากดอกหญ้า เพาะเห็ดหลินจือ นับได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง แต่หมู่บ้านแห่งนี้มีอดีตความเป็นมาที่น่าสนใจ เพราะสมาชิกของหมู่บ้านเคยเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์มลายา

กองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์มลายา เขตอำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส
ก่อนทำข้อตกลงวางอาวุธเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่ อำเภอหาดใหญ่

ในห้วงเวลาที่ผ่านมา ก่อน พ.ศ.๒๕๓๒ เรามักจะได้ยินข่าวความไม่สงบระหว่างชายไทยมาเลเซีย - เนื่องจากมีกองกำลังติดอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์มลายาเคลื่อนไหวเป็นเวลายาวนาน กองกำลังติดอาวุธเหล่านี้มีจุดประสงค์ที่จะยึดอำนาจรัฐในประเทศมาเลเซีย เดิมเคยร่วมกับอังกฤษต่อสู้ขับไล่ญี่ปุ่นออกจากประเทศมลายาสมัยอาณานิคมอังกฤษ โดยอังกฤษสัญญาว่าจะให้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมลายา ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ อังกฤษไม่ปฏิบัติตามสัญญาและไม่ยอมรับว่าพรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมาย และถูกปราบปรามอย่างหนัก จนต้องถอยร่นมาอยู่บริเวณตะเข็บชายแดนไทยมาเลเซีย-

หลังจากที่มาเลเซียได้รับเอกราชจากอังกฤษแล้ว รัฐบาลมาเลเซียได้มุ่งทำลายล้างพวกคอมมิวนิสต์อย่างหนัก และได้ขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยให้ช่วยในการปราบปรามด้วย เพราะกองกำลังเหล่านี้ ได้สร้างอำนาจซ้อนอำนาจรัฐตามบริเวณชายแดนประเทศไทย ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการถูกเก็บภาษีเถื่อน ปล้นสะดมทรัพย์สินชาวบ้าน การพัฒนาพื้นที่ชายแดนทำไม่ได้ ไทยจึงร่วมมือกับมาเลเซียใช้

กำลังทหารและตำรวจเข้าปราบปรามกองกำลังคอมมิวนิสต์มลายา แต่ไม่สามารถจะเอาชนะได้แม้จะใช้เวลายาวนานกว่า ๔๐ ปี นับว่าเป็นการต่อสู้ที่ยืดเยื้อยาวนาน ทุกฝ่ายสูญเสียมากมายทั้งชีวิต และงบประมาณแผ่นดิน จนไม่สามารถที่จะตอบได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด

ต่อมาได้มีการประชุมเจรจาสันติภาพ ๓ ฝ่าย และได้ลงนามในข้อตกลงในวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๒ ที่โรงแรมลีการ์เดินส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้แทนฝ่ายไทยมี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นหัวหน้า ฝ่ายมาเลเซียมี คาโต๊ะฮัจญี วันซิดิก เป็นหัวหน้า ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์มลายามี จินเปง เลขาธิการพรรคและอับดุลลอฮ์ ราซิดี นอกจากนั้นยังมีข้อตกลงระหว่างกองทัพบกที่ ๔ กับพรรคคอมมิวนิสต์มลายา เรื่องการยุติการเคลื่อนไหวในประเทศไทย โดยมี พลตรี กิตติ รัตนฉายา เป็นผู้ลงนามฝ่ายไทย และจินเปง เป็นผู้ลงนามฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์มลายา จึงเป็นการยุติการต่อสู้ที่ยืดเยื้อยาวนานกว่า ๔๐ ปี ด้วยการเจรจาระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

หลังจากการประชุมสันติภาพประสบผลสำเร็จ อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กองกำลังที่ ๑๐ ภายใต้การนำของ อับดุลลอฮ์ ราซิดี ได้รับอนุญาตให้ตั้งหมู่บ้านในเขตประเทศไทย และได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน จนสามารถสร้างหมู่บ้านได้อย่างถาวร เดิมเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “รัตนะกิตติ” ต่อมาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ รับเอาหมู่บ้านนี้เข้าไว้ในโครงการ จึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ๑๒

จากซ้ายไปขวา อับดุลลอฮ์ ราซิดี หัวหน้ากองกำลัง พรรคคอมมิวนิสต์ เขตเอ
สวัดี กฤษราชพันธ์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส อุดม ปัตนวงศ์ อดีตนายอำเภอสุคีริน

จนถึงปัจจุบัน แนวทางการยุติปัญหาการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ เรื่องนี้น่าจะเป็นบทเรียนและสามารถนำไปพิจารณาในการแก้ไขปัญหาลำดับความสำคัญได้ในปัจจุบัน การต่อสู้แบบจรรยาบรรณนั้น ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้ในป่าเขาหรือในเขตเมือง ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สามารถที่จะเอาชนะได้อย่างเบ็ดเสร็จ แม้จะใช้เวลานานเท่าใด ในที่สุดจะต้องจบลงด้วยการเจรจาเพื่อยุติการต่อสู้ เพราะตราบใดที่ยังมีการสู้รบทุกฝ่ายจะได้รับความสูญเสียอย่างแน่นอน ซึ่งจะไม่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดเลย

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสักวันหนึ่งปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะยุติลงด้วยการเจรจาทันที

อุดม ปัตนวงศ์

การเรียนการสอนในปอเนาะ

มุสลิมทุกคนถือว่า คัมภีร์อัลกุรอาน เป็นธรรมนูญแห่งชีวิตที่พระเจ้าเป็นผู้ประทานให้ การศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานจึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้ ชุมชนมุสลิมทั่วโลกจึงต้องมีศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เป็นหน้าที่ของผู้รู้ต้องถ่ายทอดความรู้แก่มุสลิมในชุมชน เพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ และเป็นมุสลิมที่ดีตามคำสอนของศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้หรือสถาบันการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ มากมายในชุมชนและสังคมมุสลิมทั่วโลก

ปอเนาะ เป็นแหล่งเรียนรู้ศาสนาอิสลามที่เก่าแก่ในภูมิภาคอาเซียน มีบทบาทสำคัญในการศึกษาศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และดินแดนที่มีชาวมลายูอยู่อาศัยในประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และบรูไน ปอเนาะมีพัฒนาการมาจากการสอนศาสนาอิสลามในสมัยก่อน ต่อมาเมื่อมีผู้รู้มากขึ้นจะใช้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ตนได้ร่ำเรียนมา เมื่อมีผู้คนมาศึกษาเล่าเรียนเพิ่มมากขึ้น บางคนมาจากแดนไกลไม่สะดวกในการเดินทางไปและกลับ จึงขออนุญาตจากโต๊ะครู ปลูกบ้านพักเล็ก ๆ ในบริเวณบ้านและที่ดินของโต๊ะครู โดยที่นักศึกษาเหล่านี้รับผิดชอบเรื่องอาหารการกินของตนเอง การเรียน การศึกษาในปอเนาะ ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ไม่ต้องเสียค่าที่พัก เปิดโอกาสให้ทุกคนที่ต้องการศึกษาหาความรู้ได้อย่างเสรี ไม่ว่าจะเป็นฐานะยากดีมีจนอย่างไร โต๊ะครูสนใจเสียสละสอนศาสนาโดยไม่มีค่าตอบแทนและยังอนุญาตให้ใช้ที่ดินของตนเองปลูกบ้านพักนักศึกษาฟรีด้วย การเรียนการสอนมีโต๊ะครูเพียงคนเดียว ไม่มีชั้นเรียน ไม่จำกัดอายุ เพศ ระยะเวลาจบการศึกษา ไม่มีประกาศนียบัตรรับรอง เป็นการเรียนตามอัธยาศัย ใครเรียนอยู่และสามารถรับความรู้จากโต๊ะครูได้มาก ก็จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่นได้ต่อไป วิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนชาวมลายูมุสลิมดำเนินไปเช่นนี้มาอย่างยาวนานกว่า ๔๐๐ ปีมาแล้ว จึงมีปอเนาะเกิดขึ้นมากมายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแพร่หลายไปถึงจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร เพราะการเรียนการสอนไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นความสมัครใจเสียสละของผู้รู้ศาสนาอิสลามเพื่อสาธารณประโยชน์ของมุสลิม ปอเนาะจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ศาสนาอิสลาม วัฒนธรรม ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีมลายูที่มีความสำคัญ จนกลายเป็นสถาบันการศึกษาที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปอเนาะที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เท่าที่สามารถสืบค้นประวัติความเป็นมาได้คือ **ปอเนาะสะนอญันญาร์** อยู่ในท้องที่ตำบลสะนอ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน มีประวัติความเป็นมาว่า ก่อตั้งโดย **บึงลิมา ะกะกีธ วันมุซอ** ในราวปี พ.ศ.๒๑๔๓ หรือในสมัยที่อาณาจักรปัตตานีปกครองโดยราชินีฮิยา)พ.ศ.๒๑๒๗-๒๑๕๕ (

สมัยนี้มีสงครามระหว่างอาณาจักรปัตตานีกับอาณาจักรสยามเกิดขึ้น ในราว พ.ศ.๒๑๔๖ วันสุเซน ลูกหลานของ บึงลิมา ะกะกีธ วันมุซอ เห็นว่า เพื่อความปลอดภัยควรแยกย้ายครอบครัวอพยพไปอยู่ที่บ้านตะโละมานะ เริงเขาบูโด และได้ดำเนินการก่อสร้าง**มัสญิดตะโละมานะ** ในราว พ.ศ.๒๑๖๗ และสอนศาสนาอิสลามอยู่ที่นั่น มัสญิดแห่งนี้นับว่าเก่าแก่ที่สุด หนึ่งในสามของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นสถาปัตยกรรมมลายูดั้งเดิมสร้างด้วยไม้ มีลวดลายแกะสลักไม้ที่สวยงาม ปรากฏหลักฐานให้เห็นจนถึงสมัยปัจจุบัน อยู่ในท้องที่ตำบลลูโบะสาวอ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

ส่วนที่ **ปอเนาะสะนอญันญาร์** ก็ยังมีลูกหลานของ **บึงลิมา ะกะกีธ วันมุซอ** ได้ดำเนินการสอนศาสนาอิสลามให้นักศึกษาต่อไป ผู้ที่เรียนศาสนาจากปอเนาะสะนอญันญาร์ มีความรู้ความสามารถ และสามารถเปิดปอเนาะแห่งใหม่ในที่ต่าง ๆ ทำหน้าที่สอนศาสนาอิสลามอย่างต่อเนื่อง ลูกหลานบางคนของโต๊ะครูเดินทางไปศึกษาศาสนาเพิ่มเติมที่ประเทศซาอุดีอาระเบียและสอนศาสนาอิสลามอยู่ที่นั่นจนตลอดชีวิต บางคนเดินทางไปเปิดปอเนาะที่รัฐเคดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย และบางคนเป็นปราชญ์ในทางศาสนาอิสลาม เช่น **ชัยฮ์ ดาวูด อัล ฟาฏอนี**

ปอเนาะที่ยังดำเนินการเรียนการสอนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีประมาณ ๒๔๕ แห่ง นักศึกษาประมาณ ๑๕,๐๗๑ คน ยังไม่นับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีประมาณ ๑๓๖ โรงเรียน นักเรียนประมาณ ๕๑,๕๘๒ คน)ข้อมูลจากสำนักผู้ตรวจราชการประจำเขต ๑๒, พ.ศ.๒๕๕๐(

ปัจจุบัน ปอเนาะได้กลายเป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีพัฒนาการความเป็นมายาวนานกว่า ๔๐๐ ปี ผลิตภัณฑ์ที่มีความรู้ที่มีความสามารถทางศาสนาอิสลามมากมาย ได้เป็นโต๊ะครูสอนศาสนาอิสลามต่อไปอย่างไม่จบสิ้น เป็นผู้นำศาสนาที่สังคมมุสลิมให้ความเคารพนับถือ มากกว่าบุคคลที่จบการศึกษาระดับสูงจากสาขาอื่นจากมหาวิทยาลัย ในปัจจุบัน ปอเนาะถูกฝ่ายรัฐมองว่าเป็นแหล่งบ่มเพาะอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน และอุดมการณ์ที่ใช้ความรุนแรง เป็นเรื่องที่น่าเสียใจอย่างยิ่ง เพราะทัศนคติของผู้ปกครองและประชาชนส่วนทางและไม่เข้าใจกัน

อย่างไรก็ตามประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เชื่อมั่นและมั่นใจว่าปอเนาะเป็นแหล่งบ่มเพาะบุคคลให้เคร่งครัดในหลักศาสนาอิสลาม ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามหลักศาสนา และได้ทำหน้าที่นี้มานานหลายศตวรรษแล้ว แต่ทัศนคติของฝ่ายรัฐที่มองว่าเป็นแหล่งบ่มเพาะอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน เรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้พลเมืองมีสิทธิในการเลือกรับนับถือศาสนาและเรียนรู้ศาสนาที่ตนนับถือ

ปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่มีมานานแล้ว และกระทรวงศึกษาธิการได้เข้าไปรับรู้ ตรวจสอบการเรียนการสอนในปอเนาะมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ไม่ใช่เป็นแดนสนธยาที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ ถ้าปอเนาะเป็นสถาบันที่สอนคนให้เป็นคนไม่ดี เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศก็สามารถที่จะมีคำสั่งปิดปอเนาะได้

กระทรวงศึกษาธิการน่าจะรู้ว่า ปอเนาะสอนวิชาศาสนาล้วน ๆ โดยใช้คัมภีร์อัลกุรอานเพียงเล่มเดียวเป็นหลัก และยึดการปฏิบัติของศาสดามุฮัมมัด สอล ฯ เป็นแนวทาง ไม่มีสิ่งอื่นใดเจือปนเลย

การเรียนการสอนประจำวันนั้น จะเริ่มเวลาเช้าประมาณ ๐๕.๐๐ น หลังจากประกอบศาสนกิจ จนถึงเวลา ๐๘.๐๐ นจะเรียนไวยากรณ์อาหรับ เพื่อให้สาม.ารดที่จะอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้ถูกต้อง เมื่อนักศึกษาแยกย้ายไปทำภารกิจส่วนตัวและรับประทานอาหารเช้าแล้ว จะเริ่มเรียนอีกเวลา ๑๐.๐๐ นจะเรียนการ . อธิบายความในคัมภีร์อัลกุรอานไปจนถึงเวลา ๑๒.๐๐ นหยุดพักรับประทานอาหารเช้าและประกอบ . ศาสนกิจและทำภารกิจส่วนตัว เมื่อถึงเวลา ๑๖.๐๐ นหลังจากประกอบศาสนกิจ จะเรียนหลักปฏิบัติให้ . สอดคล้องตามคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน จนไปถึงเวลา ๑๗.๐๐ น มเรียนอีกในเวลาและจะเรี . ๑๘.๓๐ น . หลังจากประกอบศาสนกิจ เป็นการบรรยายวิชาทั่วไป ให้นักเรียนทุกระดับ อายุ และเพศ ร่วมฟังรวมกัน คราวเดียวแต่แยกกันจากระหว่างหญิงและชาย บรรยายไปจนถึงเวลา ๑๙.๓๐ นเสร็จแล้วจะประกอบ . ศาสนกิจแยกย้ายไปทำภารกิจส่วนตัว หลังจากนั้นจะมีการเรียนการสอนอีกครั้งในเวลา ๒๑.๐๐ นเป็นการ . เรียนคัมภีร์ในระดับสูง จนถึงเวลา ๒๒.๐๐ นจึงสิ้นสุดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในปอเนาะทุกแห่ง . และจะเป็นเช่นนี้ทุกวัน หยุดพักเพียงวันเดียวในวันศุกร์ ในกรณีที่โต๊ะครูมีภารกิจส่วนตัวหรือเจ็บป่วย จะมอบหมายให้ลูกศิษย์ที่มีความรู้มากที่สุดช่วยสอนแทน

ปอเนาะ เป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลาม ที่มีอยู่คู่กับสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นานกว่า ๔๐๐ ปี นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้ศาสนาล้วน ๆ โดยไม่มีผลประโยชน์ในทางธุรกิจแอบแฝงแล้วยังเป็นศูนย์สังเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส เช่น คนชรา ผู้หญิงที่ไร้ผู้อุปการะดูแล และคนยากจน ได้มาอาศัยพักพิง ปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับได้ว่าเป็นต้นทุนทางสังคมที่รัฐไม่ต้องลงทุน ความรู้สึกหวาดระแวงจะหมดไปได้ ถ้าเรียนรู้และเข้าใจ ปอเนาะสามารถที่จะเข้าถึงตรวจสอบได้ และรัฐได้ดำเนินการมาตลอดเวลา แต่ทำไมจึงไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึง โอกาสที่จะร่วมกันพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ปัญหาความหวาดระแวง และความขัดแย้งก็จะยังดำรงอยู่และไม่รู้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด

อุดม ปัตตวงค์

ตลาดนัดคุณธรรม

ชุมชนมุสลิมทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นชุมชนมุสลิมเชื้อชาติใด ทุกชุมชนจะต้องมีสถานที่เรียนรู้ศาสนาอิสลาม เพราะภารกิจหลักของมุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้และศึกษาคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน และหลักการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อให้เป็นมุสลิมที่ดี ไม่มีมุสลิมคนไหนจะเป็นมุสลิมที่ดีได้ถ้าไม่เรียนรู้ และศึกษาศาสนาอิสลาม

เพราะฉะนั้นทุกชุมชนมุสลิมจะต้องมีผู้รู้ศาสนาอิสลามทำหน้าที่สั่งสอนให้มุสลิมทุกคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ นับตั้งสมัยศาสดามุฮัมมัด ซึ่ง (สอล ฯ) ได้ทำหน้าที่เป็นครูคนแรกที่สั่งสอนและเผยแผ่ศาสนาอิสลามเมื่อ ๑,๔๐๐ กว่าปีมาแล้ว จนมีผู้รู้ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นมากมายในรุ่นต่อ ๆ มา และผู้รู้เหล่านี้ได้ทำหน้าที่สั่งสอนศาสนาอิสลามสืบต่อกันมาอย่าง

ต่อเนื่องและไม่ขาดตอนจนถึงปัจจุบัน มีประชากรมุสลิมทั่วโลกไม่น้อยกว่า ๑,๕๐๐ ล้านคน และภารกิจของ ผู้รู้และนักปราชญ์ทางศาสนาอิสลามเหล่านี้มีหน้าที่ต้องดำเนินการต่อไป เพราะในบรรดามุสลิมทั้งหมดที่มี อยู่ ยังมีมุสลิมที่ไม่ได้เรียนและไม่เข้าใจคำสอนของศาสนาอิสลามอีกมาก จนนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง และนำความเสื่อมเสียมาสู่ศาสนาอิสลาม

อาณาจักรปัตตานีเป็นอาณาจักรมลายูมุสลิมตั้งแต่เริ่มต้นคือมีสุลต่านปกครองอาณาจักรเป็นมุสลิม มาตั้งแต่ พ.ศ.๒๐๐๐ ในระยะแรกมีผู้รู้ศาสนาอิสลามไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้ามุสลิมจากอาหรับอินเดีย ที่มาค้าขายได้นำคำสอนของศาสนาอิสลามมาเผยแพร่ด้วย จนต่อมาประชาชนในอาณาจักรยอมรับรับถือและ เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น มีนักเผยแพร่ศาสนาอิสลามจากสุมาตรา เดินทางมาตั้งชุมชนและเผยแผ่คำสอนของศาสนา อิสลามจนแพร่หลาย และคนมลายูมุสลิมในอาณาจักรปัตตานีเดินทางไปศึกษาศาสนาอิสลามยังประเทศ ซาอุดีอาระเบีย ประเทศอียิปต์ และประเทศอื่นๆ ในตะวันออกกลางมากขึ้น จนมีผู้รู้และนักปราชญ์ทาง ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นมากมาย

ผู้รู้ทางศาสนาเหล่านี้ได้เปิดปอเนาะเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนาอิสลามของชุมชน เมื่อมีผู้รู้มาก ขึ้นปอเนาะก็เกิดมากขึ้นเป็นทวีคูณจนปัจจุบัน ทางราชการมีนโยบายที่ให้ปอเนาะจดทะเบียนและเปิดสอน วิชาสามัญด้วย เรียกว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทำให้เยาวชนมุสลิมทั้งหลายให้ความสนใจใน การศึกษาเล่าเรียนมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อจบการศึกษาแล้วสามารถต่อยอดไปถึงระดับอุดมศึกษาและเดินทางไป ศึกษาต่อในต่างประเทศ

บทบาทของโต๊ะครูปอเนาะที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ไปสู่ชุมชนและเยาวชนในชุมชนเริ่มจะ ลดน้อยลง เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ โต๊ะครูตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะถูกกล่าวหาว่าปลุก ระดมคนและเยาวชนก่อความไม่สงบความจริงระยะเวลาที่ผ่านมานับร้อยปี

โต๊ะครูเหล่านี้ได้ทำหน้าที่เสียสละสั่งสอนคนให้กระทำแต่ความดี ปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามหลัก ศาสนาโดยไม่มีค่าจ้างตอบแทน อาจจะมีปัญหาอยู่บ้างที่โต๊ะครูบางคนมีความคิดรุนแรง หรือมีเยาวชนบางคน ที่ถูกชักจูงให้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่เป็นเรื่องของคนไม่ดีส่วนน้อยที่มีอยู่ในสังคมทั่วไปทุกสังคม การ สั่งสอนศาสนาของโต๊ะครูในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงจากการสอนในปอเนาะมาสอนในมัสยิดกลางชุมชน เพื่อความโปร่งใสสามารถที่จะตรวจสอบได้ ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสถานการณ์ความไม่สงบจะมีอยู่อย่างต่อเนื่องไม่รู้ว่าจะจบสิ้นเมื่อใด ผู้รู้และ นักปราชญ์ทางศาสนาเหล่านี้ก็ยังเดินทางสั่งสอนให้ผู้คนและเยาวชนมุสลิมต่อไปไม่หยุดยั้ง ไม่รู้สึกสะทก สะท้านต่อเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นรายวัน

ตลาดนัดคุณธรรมจึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับสถานการณ์ไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ใน จังหวัดยะลา จะมีการเรียนการสอนศาสนาในวันอาทิตย์ทุกสัปดาห์ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น.และที่ . มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานีจะมีการเรียนการสอนศาสนาอิสลามเช่นเดียวกันในวันเสาร์ทุกสัปดาห์ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น .

ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มัสยิดกลางจังหวัดยะลา หรือมัสยิดกลางจังหวัด ปัตตานีจะมีผู้คนเดินทางไปชุมนุมที่มัสยิดจำนวนมากมายประมาณ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ คน ผู้คนที่เดินทางไปฟัง

การสอนของโต๊ะครูเหล่านี้ เดินทางมาจากทุกสารทิศทั้งใกล้และไกล มีตั้งแต่คนสูงอายุถือไม้เท้าเดินหลังโกง ถ้ายังสามารถหอบสังขารเดินทางไปได้ก็จะไป พบเห็นได้มากมายทั้งผู้หญิงและผู้ชาย และมีคนทุกวัย ทั้งหญิงชายไปเรียนศาสนา ทั้งๆ ที่ผู้คนที่ไปเรียนนั้นได้เรียนรู้และปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำแล้ว แต่ยังมีความรู้สึกว่ามีความรู้ไม่เพียงพอ จะต้องเรียนรู้ไปจนตลอดชีวิต

มุสลิมทุกคนนั้นตั้งใจที่จะเป็นมุสลิมที่ดีและมุสลิมที่ดีนั้นจะต้องเข้าใจหลักศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้อง เพื่อแสดงความเคารพและภักดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ ผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งปวง เพราะฉะนั้น วิชาศาสนาอิสลามจึงเป็นวิชาภาคบังคับสำหรับมุสลิมทุกคน ถ้าไม่เรียนไม่รู้และไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ จะเป็นมุสลิมที่ดีไม่ได้เมื่อเราสังเกตดูผู้ที่เดินทางไปเรียนศาสนา เขาจะมีหน้าตาที่อึมอึม มีความสุข มีความพอใจไม่มีความรู้สึกหวาดกลัวอันตรายใดๆ ทั้งสิ้น

บรรยากาศ การบรรยายธรรมทางศาสนาอิสลามทุกวันอาทิตย์ที่มัสยิดกลางจังหวัดยะลา

วิถีชีวิตมุสลิมทั่วโลกจะเป็นอย่างนี้เหมือนกันหมด แต่ที่ไม่เหมือนกันก็คือ มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องดำเนินชีวิตประจำวันในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในบริเวณมัสยิดกลางจังหวัดยะลา และปัตตานีในวันเสาร์อาทิตย์ จึงเต็มไปด้วยผู้คนเดินทางไปชุมนุมกระทำความดี แสวงหาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาอิสลาม สองข้างถนนหน้ามัสยิดกลางจังหวัดยะลาจะมีรถยนต์จอดตลอดแนว ซ้อนกันสองคัน ตลอดระยะทางยาวเกือบหนึ่งกิโลเมตร เหลือเพียงหนึ่งช่องจราจร สำหรับรถยนต์ที่จะสัญจรไปมาได้ เนื่องจากมีรถยนต์และรถจักรยานยนต์จำนวนมาก สถานที่จอดไม่

เพียงพอ ต้องนำรถยนต์และรถจักรยานยนต์ไปจอดทุกซอยซอยในบริเวณใกล้เคียงที่ใดมีผู้คนชุมนุมเป็นจำนวนมากเป็นเรื่องปกติธรรมดา

พ่อค้าแม่ค้ามักจะถือโอกาสนำสินค้าไปขาย บริเวณมัสยิดจึงกลายเป็นตลาดนัดขายสินค้าทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าอาภรณ์ กุ้ง หอย ปู ปลา และอาหารทุกชนิดมีขายที่นี่ พ่อค้าบางคนเดินทางมาจากประเทศมาเลเซีย ก่อนเวลาที่จะมีการเรียนการสอน จะมีผู้คนจับจ่ายซื้อขายสินค้าหนาแน่นขนาดเดินสวนกันไม่ค่อยจะได้

เมื่อถึงชั่วโมงการเรียนการสอน ผู้คนที่จับจ่ายซื้อขายสินค้าจะลดน้อยลง และเมื่อการเรียนการสอนเสร็จสิ้น ผู้คนจะทยอยออกมาจากมัสยิดอย่างมากมาย ตลาดจะมีผู้คนหนาแน่นอีกครั้งหนึ่ง มุสลิมที่เดินทางไปเรียนศาสนาในวันนี้ทุกคนพอใจ ได้รับความรู้ทางศาสนาและเมื่อจะเดินทางกลับไปบ้าน ก็สามารถที่จะจับจ่ายหาซื้อสินค้าที่จำเป็นกลับบ้าน ซื้อขนมมณเฑียรไปฝากลูกหลานที่กำลังรอคอย ไม่ต้องเดินทางไปหาซื้อสินค้าที่ตลาดอีก

การดำเนินชีวิตอย่างนี้ได้กลายเป็นวิถีชีวิตประจำสัปดาห์ ที่สมประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งปวง เป็นวิถีชีวิตที่พอเพียงสงบสันติและไม่มีความขัดแย้งใดๆ ทุกคนอยากให้สถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้สงบลงโดยเร็ว แต่สถานการณ์รุนแรงเกิดขึ้นรายวันและขยายตัวมากขึ้น หนทางเดียวสำหรับมุสลิมที่ดั้นนั้นก็คือความอดทน และขอพรต่อพระองค์อัลลอฮ์ให้ประทานความสงบสุขกลับคืนมา พระองค์ผู้ทรงยิ่งใหญ่และผู้ทรงกรุณาปรานีเสมอ

มุสลิมที่ดั้นนั้นเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า ปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาที่กำหนดไม่มีเป้าหมายเพื่อสิ่งอื่นใด โลกนี้เป็นเพียงถิ่นที่อยู่ชั่วคราวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้าคนที่มิใช่มุสลิมเรียนรู้ เข้าใจ เข้าถึงมุสลิม จะไม่มีปัญหาหาวากระแวง และเกิดความขัดแย้งจนมีปัญหามากมายเช่นปัจจุบัน เราสามารถที่จะอยู่ร่วมกันในความหลากหลาย สันติสุขที่ทุกคนคาดหวังและเรียกหาจะกลับคืนมาได้เหมือนเดิม เรามาคิดกันว่าจะทำอย่างไรกันต่อไป

อุดม ปัตนวงศ์

เอกสารอ้างอิง

พ.ต.อ.จำรูญ เด่นอุดม “รายงานบันทึกการซักถาม” บก.ตชด.ภาค ๔ สงขลา ๒๕๔๖

พล.ต.ต.จำรูญ เด่นอุดม แปลและเรียบเรียงจาก “Ulama Besar dari Patani” ในหัวข้อ “Tok Kelaba (๑๘๖๓-๑๙๔๘)” “โดย

สำเนาหมายจับ พล.ต.ต.เกษม แสงมิตร ลง ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๓๓

ชาติชาย สนิทมาจโร “รายงานเหตุการณ์ ฯ” ลง ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖”

ชัยวัฒน์ สถาอานันต์ “รายงาน กอส.” ๘ กันยายน ๒๕๔๘

วรชัย กบิลสิงห์ “**ดุซงญอ ๒๔๕๑ ถึงตากใบวิปโยค**” สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน พิมพ์ครั้งที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

ตนกูอารีเฟน บินจูกิ (จำรูญ เด่นอุดม) “ชีวประวัติ ชัยค์ ดาวูด บินอับดุลลอฮ์ อัล-ฟาฏอนี” ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและ

สิ่งแวดล้อม จังหวัดชายแดนภาคใต้ และมูลนิธิเพื่อการศึกษาโรงเรียนอามานะฮ์ศัคดิ์ ปัตตานี, ๒๕๔๐

พระยาวิเชียรคีรี “**พงศาวดารปัตตานี**” พิมพ์ในงานปลงศพหลวงชนาธิกรณ อนุวัติ โรงพิมพ์พิมพ์ไทย พระนคร พ.ศ.๒๔๘๑

เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร “การต่อต้านนโยบายรับบาลฯ” วิทยานิพนธ์ ม.ศิลปากร พ.ศ.๒๕๒๕

พายัพ วนาสุวรรณ “**การก่อการร้ายสากล**: ๒๕๔๘ น.๕๔-๕๕, ๕๘

“รายงานสรุปเหตุการณ์ความไม่สงบ” ตชด.ภาค ๔ ๒๕๔๘

พ.ต.ท.สุวิธ สว่างวงศ์ “เอกสารสรุปเหตุการณ์ กก.ตชด.๔๔” ลง ๑ พ.ค.๒๕๔๖

“ศูนย์ข่าวอิสรภาพ” ๒๐.ก.พ ๒๕๕๐ และได้ปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่ เมื่อ มิถุนายน ๒๕๕๑

สุลักษณ์ กาญจนนุติ “**สันติภาพในเปลวเพลิง**” บ.เนชั่นบุคส์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุงเทพฯ ๒๕๔๖

นิคม ส่งศรี “รายงานเหตุการณ์ ฯ” ลง ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖ และรายงานที่ ลง ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๖

มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน “**แนวทางยุติสถานการณ์รุนแรงในภาคใต้ฯ**” ๘ ก.ย.๒๕๔๘

รายงาน บก.ตชด.ภาค ๔ “ผู้ถูกลอบข้ามเลเชีย” ลง ๕ ก.ย.๒๕๔๘

อนันต์ วัฒนานิก “**ประวัติเมืองลังกาสุกะ เมืองปัตตานี**” โรงพิมพ์สยามกรุงเทพฯ ๒๕๓

ดร.อิมรอน มะลูลีม “**วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศ: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัด**

ชายแดนภาคใต้” สำนักพิมพ์อิสลามิกฯ กรุงเทพฯ ๒๕๓๘

A.Teeuw, D.K.Wyatt “**Hikayat Patani**” ๑๙๗๐

Abdullah CD: “Perang anti British dan Perdamain” Nandao Publisher ,Hongkong, ๑๙๘๘

Ahmad Fathy Al-Fathani “Ulama Besar dari Patani” UKM.Malaysia, ๒๐๐๒

Hj.Wan Mohd.Saqhir Abdullah Syeik Daud bin Abdullah al-Fatani Ulama’dan Pengarang Terulung Asia Tenggara

Hizbi,Shah Alam ๑๙๙๐

Hj.Wan Mohd.Saqhir Abdullah “Syeikh Ahmad Al-Fathani Ahli Fikir Islam dan Dunia Melayu”

Haji Wan Muhamad Shaghir Abdullah “Syeikh Daud bin Abdullah Al-Fatani Ulama’ dan Pengarang Terulung Asia Tenggara”

Mohd.Zamberi A.Malek “**Harimau Malaya Biografi Tengku Mahmood Mahyiddeen**” University Kebangsaan Malaysia.Kuala Lumpur, ๑๙๙๕

Mohd.Zamberi A.Malek “**Umat Islam Patani Sejarah dan Politik**” Shah Alam , ๑๙๙๓

Mohd Zamberi A.Malek “**Umat IslamPatani Sejarah dan Politik**” Shah Alam ๑๙๙๓

ข้อมูลสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายอรรถ บาโค อดีตกำนันตำบลขงญอ อำเภอจะนะ จังหวัดนราธิวาส

สัมภาษณ์นายหะยีอิสมาแอ อาแวเกือจิ อายุ ๗๘ ปี อยู่เลขที่ ๔ หมู่ ๒ ตำบลผดุงมาตร อำเภอจะนะ จังหวัดนราธิวาส

สัมภาษณ์นายบรูฮานูดิน อุเซ็ง ๕๔ ปี อดีตปลัดอำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดยะลา ปัจจุบันอยู่ที่ บ้านเลขที่ ๕ ถนนสันติสุข อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

สัมภาษณ์นายสะมะแอ การ์ิงชานา ๕๖ ปี กำนันตำบลบาตูกาสะนอ อดีตเป็นอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.)อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส และเป็นญาติสนิทกำนันเจ๊ะหลง ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่บ้านบาตูกาสะนอ ม.๔ ต.ตะปอเยาะ อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส

ภาคผนวก

ชื่อผู้เสียชีวิตในการชุมนุมประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานีเมื่อ ๑๑ มกราคม ๒๕๑๕

)ศพฝังที่กูโบร์โต๊ะอาเยะ ตำบลจะบังติกอ เมืองปัตตานี(

๑. อาจารย์อิสมาแอ แวดอละห์ บ้านคลุโ๊ะ อำเภอเมืองปัตตานี
๒. นายธรรมบุญ มะรอเซะ อำเภอเมืองนราธิวาส
๓. นายฮะซันดุลละห์ โต๊ะเย็ง บ้านตลาดเก่า อำเภอเมือง ยะลา
๔. เด็กชาย ฮารุน มุฮัมหมัด บ้านมลายูบางกอก อำเภอเมือง ยะลา
๕. นายอับดุลฮามิ เจ๊ะมะ บ้านบาโงกาบู ปัตตานี
๖. นายมื่อลี คาระมุขอ บ้านป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ ปัตตานี
๗. นายแหวหะมะ เจ๊ะเฮง บ้านปลัด อำเภอปะนาเระ ปัตตานี
๘. อุตาคด มามู คีอมาลี บ้านเจาะกือแย อำเภอสายบุรี ปัตตานี ถูกยิงขณะอาชานอยู่บนเวทีปราศรัย
๙. นายมัคดา บากา เมืองปัตตานี
๑๐. นายอาแซ หะยีมามะ บ้านโต๊ะตีเต อำเภอยะหริ่ง ปัตตานี
๑๑. นายนาบัตร์ มุขอดี บ้านปอสนชากอ อำเภอยะรัง ปัตตานี
๑๒. ไม่ปรากฏชื่อ แลสถานที่ฝังศพ
๑๓. ไม่ปรากฏชื่อและสถานที่ฝังศพ

รายชื่อ ตาม ๑-๑๑ มีรายชื่อปรากฏที่หลุมฝังศพ ส่วน ๑๒-๑๓ ไม่ปรากฏกว่าชื่อใดและไม่ทราบสถานที่ฝังศพ